

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПОЛЮК ЮЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 347.92 (477)

**ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ
ЗА ЗАХИСТОМ ПОРУШЕНИХ, НЕВИЗНАНИХ
АБО ОСПОРЮВАНИХ ПРАВ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ГОЛУБЄВА Неллі Юріївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГУСАРОВ Костянтин Володимирович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри цивільного процесу;

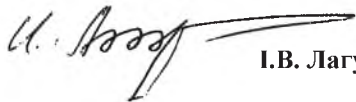
кандидат юридичних наук, професор
БІЛОУСОВ Юрій Валерійович,
Хмельницький університет управління та права,
професор кафедри цивільного права та процесу

Захист відбудеться «___» _____ 2019 р. о ___ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 у Національному
університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обов'язковим атрибутом правової держави є незалежна судова влада, формою здійснення якої є правосуддя, що забезпечує реальний захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб та характеризується такими невід'ємними рисами, як своєчасність, ефективність та доступність для кожного. Водночас глобалізаційні процеси у сфері права та фундаменталізація прав людини на міжнародному рівні призводять до посилення обов'язку держави гарантувати право на справедливий суд та визначають його забезпечення одним із пріоритетних завдань держави, що виконується шляхом реформування судової системи. Посилення реформаційного процесу через конституційні зміни, спрямовані на вдосконалення механізму судового захисту, вплинули на процесуальний порядок реалізації права на звернення до суду за захистом у цивільному процесі, оскільки, з одного боку, сприяли приведенню національних правил здійснення судочинства у відповідність до європейських стандартів, а з іншого, – заклали основу для оновлення цивільного процесуального законодавства.

Процесуальним інструментом втілення конституційного права на судовий захист у життя виступає право на звернення до суду за захистом, оскільки без реалізації останнього право на судовий захист залишатиметься декларативним. Тому велике значення для вдосконалення судочинства має розвиток вчення про право на звернення до суду за захистом як ключовий елемент у механізмі судового захисту.

Активізація євроінтеграційних процесів, прагнення до забезпечення високих європейських стандартів здійснення правосуддя зумовлюються проведенням конституційної реформи у частині правосуддя, з урахуванням зауважень експертів Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у конституційній сфері, задля виконання рекомендацій органів Ради Європи щодо вдосконалення судочинства. Зокрема законодавчі ініціативи щодо визнання на конституційному рівні обов'язкового досудового порядку врегулювання спору, дотримання якого передує зверненню до суду, були визнані Венеціанською комісією легітимними та такими, що кореспондуються зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В цьому контексті право на звернення до суду за захистом потребує нової інтерпретації з урахуванням правових позицій та рекомендацій, викладених у висновках Венеціанської комісії, Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи та прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, зі збереженням національних особливостей.

Конституційна реформа в частині правосуддя призвела до комплексного оновлення Цивільного процесуального кодексу України у 2017 році. У світлі останніх змін цивільного процесуального законодавства України, зокрема появи в цивільному процесі позовного спрощеного провадження, надання можливості звернення до суду в електронній формі, запровадження принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами, необхідним є

оновлення наукових поглядів щодо сутності права на звернення до суду за захистом та формування єдиних підходів до практичного застосування судами змінених норм цивільного процесуального права, що регулюють процесуальний порядок його реалізації.

Деякі аспекти реалізації права на звернення до суду за захистом були висвітлені у кандидатських дисертаціях Л.С. Фединак «Право іноземців на звернення до суду в Україні (цивільно-процесуальні аспекти)» (2000р.), Т.М. Кучер «Право на судовий захист в порядку цивільного судочинства України» (2009 р.), Т.А. Цувіної «Право на суд у цивільному судочинстві» (2013 р.), Н.Г. Колядіної «Реалізація права на позов у цивільному процесі України та окремих держав Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження» (2016 р.).

Водночас у науці цивільного процесуального права відсутній єдиний підхід до розуміння сутності права на звернення до суду за захистом як комплексного поняття, не визначені особливості процесуального порядку його реалізації як в паперовій, так і в електронній формі в умовах євроінтеграційних процесів на підґрунті оновленого цивільного процесуального законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) на 2011-2015 рр., а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Реформа цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України та євроінтеграційних процесів.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

охарактеризувати право на звернення до суду за захистом в умовах становлення та розвитку судової форми захисту;

виокремити основні етапи становлення та розвитку вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в Україні та визначити їх особливості;

вдосконалити понятійно-категоріальний апарат щодо права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав з урахуванням існуючих у цивільному процесі України видів проваджень;

встановити суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та класифікувати їх залежно від способу участі в процесі реалізації цього права;

вдосконалити підходи до визначення передумов права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та умов його реалізації відповідно до чинного законодавства України;

розглянути процес реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в якості правового механізму, сформулювати та обґрунтувати поняття механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та його складових частин;

визначити процесуально-правові наслідки здійснення механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав;

сформулювати науково обґрунтовані пропозиції про вдосконалення цивільного процесуального законодавства у сфері регулювання відносин із реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав з метою забезпечення права на судовий захист.

Об'єктом дослідження є правовідносини, в межах яких відбувається реалізація права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

Предметом дослідження є право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав за цивільним процесуальним законодавством України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких обумовлений особливостями його мети і завдань, об'єкту і предмету. Використання діалектичного методу надало можливість встановити зв'язки між правом на звернення до суду за захистом та іншими явищами правової дійсності, скласти цілісну систему уявлень про право на звернення до суду за захистом (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1). За допомогою історико-правового методу було встановлено історичні витоки та розвиток вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав (підрозділи 1.1, 1.2).

Порівняльно-правовий метод застосовувався для аналізу актів чинного цивільного процесуального законодавства України щодо права на звернення до суду за захистом на предмет його відповідності європейським стандартам здійснення судочинства (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.3). Логіко-семантичний метод сприяв тлумаченню змісту ключових понять, таких як право на звернення до суду за захистом, суб'єкт права на звернення до суду за захистом

та суб'єкт його реалізації, реалізація та механізм реалізації права на звернення до суду за захистом (підрозділи 1.3, 2.1, 3.1).

Герменевтичний метод застосовувався при тлумаченні чинного цивільного процесуального законодавства України, що регулює процесуальний порядок реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, і практики його застосування (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Методи моделювання та прогнозування дозволили сформулювати пропозиції про вдосконалення цивільного процесуального законодавства щодо регулювання порядку реалізації права на звернення до суду за захистом (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.3). За допомогою статистичного методу досліджувалися кількісні показники діяльності судів загальної юрисдикції щодо вирішення питання про відкриття провадження у справі (підрозділ 3.3).

Емпіричною базою дослідження є рішення Конституційного Суду України, практика Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, а також суду першої інстанції за 1991-2018 роки.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних питань реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України та євроінтеграційних процесів.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано два підходи до дослідження права на звернення до суду за захистом (за видами проваджень у суді першої інстанції та за інстанційною належністю) та доведено ефективність дослідження права на звернення до суду за захистом за видами проваджень у суді першої інстанції;

запропоновано поділяти суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав залежно від способу реалізації цього права та обсягу цивільної процесуальної дієздатності фізичних осіб на суб'єктів безпосередньої та опосередкованої реалізації, де суб'єкти права на звернення до суду за захистом при безпосередній реалізації цього права завжди виступатимуть й суб'єктами його реалізації одночасно;

обґрунтовано необхідність виокремлення суб'єктів реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та встановлено, що такими суб'єктами є ті особи, які не є учасниками правового конфлікту, мають суто процесуально-правову заінтересованість у справі та беруть участь у механізмі реалізації права на звернення до суду за захистом поряд з його дійсним носієм;

здійснено класифікацію умов реалізації права на звернення до суду за захистом з урахуванням їх сутності, призначення та мети за такими критеріями: 1) за характером поширення – на загальні (такі, що поширюються на всі без виключень види проваджень) та спеціальні (такі, що поширюються

на один з видів проваджень або декілька); 2) за способом участі у процесі реалізації права на звернення до суду за захистом – на основні (загальне коло умов, дотримання яких необхідне при безпосередній реалізації права на звернення до суду за захистом) та додаткові (додаткове коло умов, дотримання яких необхідне при опосередкованій реалізації права на звернення до суду за захистом); 3) за характером впливу на процес реалізації права на звернення до суду за захистом – на сприяючого та присічного характеру (такі, що сприяють реалізації суб'єктивного права на звернення до суду за захистом або навпаки тимчасово призупиняють її);

запропоновано розглядати реалізацію права на звернення до суду за захистом як перетворення можливості здійснення цього права, що закріплене в чинному законодавстві України, в стан її дійсного використання суб'єктами права на звернення до суду за захистом з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав у процесі судової діяльності;

сформульовано визначення механізму реалізації права на звернення до суду за захистом як врегульованої нормами процесуального права динамічної системи процесуальних форм, засобів і способів захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи інтересу, дія і взаємодія яких спрямована на ініціювання судового процесу;

вдосконалено:

періодизацію етапів розвитку права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в Україні шляхом включення до її складу сучасного періоду, який поділяється на такі етапи: а) 1991 – 2014 рр.; б) з 2015 року по теперішній час;

визначення поняття права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в якості суб'єктивного цивільного процесуального права, механізм реалізації якого врегульований нормами цивільного процесуального законодавства України та здійснюється через активні процесуальні дії уповноваженої особи, спрямовані на відкриття провадження у цивільній справі. Надане визначення сформульоване з урахуванням правових позицій ЄСПЛ щодо визначення права на звернення до суду за захистом як комплексного поняття, спектр дії якого поширюється як на всі види проваджень у суді першої інстанції, так і на інстанційну судову структуру взагалі;

систему умов реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав як законодавчо встановлених вимог (правил), дотримання яких є необхідним для того, щоб реалізація наявного права на звернення до суду за захистом призвела до виникнення судового процесу. Вдосконалено перелік вимог (правил), що висуваються при реалізації права на звернення до суду за захистом в паперовій або електронній формі. У зв'язку з цим до складу умов реалізації права на звернення до суду за захистом при реалізації його в електронній формі включені вимоги щодо наявності у суб'єкта звернення унікального ідентифікатора CourtID (отриманого за результатами реєстрації офіційної електронної адреси у ЄСІТС) та електронного цифрового підпису;

дістали подальшого розвитку:

науковий підхід до юридичної природи права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав. Обґрунтовано комплексний характер зазначеного права що включає такі правомочності: право на пред'явлення позову; право на звернення з вимогою, за якою може бути видано судовий наказ; право на звернення з вимогою про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів у порядку окремого провадження; право на звернення до суду з апеляційною скаргою; право на звернення до суду з касаційною скаргою; право на звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення у виключних випадках та за нововиявленими обставинами;

науковий висновок про те, що юридичну заінтересованість слід відносити до складу передумов права на звернення до суду за захистом, характеризуючи її як загальну (таку, що відноситься до всіх видів проваджень, оскільки обов'язок щодо викладу змісту заявлених вимог та зазначення обставин, якими вони обґрунтовуються, поширюється на всі види проваджень цивільного судочинства без виключень) та позитивну (таку, що обов'язково має бути, оскільки можливість її встановлення судом відтепер передбачена обов'язком суб'єкта звернення щодо подання всіх наявних у нього доказів, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються його вимоги, одночасно з поданням заяви до суду), що може бути оцінена судом через відсутність завідомої безпідставності вимог;

наукове твердження про те, що дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору слід розглядати як передумову права на звернення до суду за захистом, характеризуючи її як спеціальну, оскільки вона діє лише в тих випадках, які визначені законом, та за характером прояву поширюється лише на позовне провадження.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань вчення про право на звернення до суду за захистом в цивільному процесі (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 28.09.2018 року);

правотворчій діяльності – для підготовки проєктів законів про внесення змін та доповнень до чинного законодавства України з метою вдосконалення механізму реалізації права на звернення до суду за захистом;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практичної діяльності судових органів та суб'єктів звернення з метою забезпечення ефективного та якісного судового захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права (Акт Київського районного суду м. Одеси від 02.10.2018 року);

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільний процес», «Актуальні питання цивільного процесу України», «Проблеми цивільного процесу», «Електронне судочинство», підготовці

підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 28.09.2018 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано та обговорено на засіданнях кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивілістики» (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю.С. Червоного «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 9 грудня 2016 р.); Круглому столі «Особливості розгляду сімейних спорів» (м. Одеса, 17 жовтня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології у судочинстві» (м. Одеса, 18 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції» (м. Одеса, 18 травня 2018 р.); Круглому столі «Новели Цивільного процесуального кодексу України» (м. Одеса, 26 березня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладені у 17 публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 11 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (307 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 239 сторінок, з яких основний зміст – 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлені наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Становлення та розвиток вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних

прав» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню історичних витоків та розвитку вчення про право на звернення до суду за захистом та цивільного процесуального законодавства в цій частині, визначенню поняття та змісту права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

У підрозділі 1.1. «Право на звернення до суду за захистом в умовах становлення та розвитку судової форми захисту в Стародавньому Римі» досліджується генеза судової форми захисту суб'єктивних прав у контексті здійснення цивільного судочинства, яка є основою для реалізації як права на судовий захист, так і права на звернення до суду за захистом. Встановлено, що дослідження історичних етапів має значення й в умовах сьогодення, оскільки процедура реалізації права на звернення до суду за захистом, започаткована в Стародавньому Римі, продовжує своє існування шляхом рецепції римського права та отримує подальший розвиток з урахуванням потреб сучасного суспільства.

Відзначено, що дослідження процедури реалізації права на звернення до суду за захистом у первісних формах судового процесу Стародавнього Риму в античний період проводиться з урахуванням особливостей його здійснення й у містах-полісах Північного Причорномор'я. Встановлено спільні тенденції розвитку права на звернення до суду за захистом як при функціонуванні легісакційного (до 126 р. до н. е.) та формулярного (17 р. до н. е. – 342 р. н. е.) процесів у Стародавньому Римі, так і при здійсненні судочинства в античних державах, які розташовувалися у Північному Причорномор'ї на теренах сучасної України.

У підрозділі 1.2. «Розвиток вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав у періоди реформування цивільного процесуального законодавства України» здійснюється історичний огляд процесу становлення та розвитку вчення про право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в умовах реформування цивільного процесуального законодавства України.

Встановлено, що за результатами періодизації етапів розвитку права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в Україні слід виділити: 1) давньоруський період (IX – XIII ст.), де процедура реалізації права на звернення до суду за захистом є обмеженою за колом осіб, часом та місцем дії та обтяженою забезпеченням особистої явки відповідача до суду позивачем, відбувається рецепція римського права за візантійським типом; 2) період Литовсько-польської доби (XIV – XVI ст.), що зумовлюється переходом від формалізованої процедури звернення до лібералізованої, право на звернення до суду за захистом поширюється на всіх вільних правосуб'єктних осіб та на категорію обмежено дієздатних осіб, відбувається рецепція римського права за західноєвропейським типом; 3) період Російської імперії (XVIII – початок XX ст.), під час якого право на звернення до суду за захистом формується як самостійна правова категорія; 4) радянський період (1917–1991 рр.), що характеризується вдосконаленням цивільного

процесуального законодавства щодо регулювання права на звернення до суду за захистом. У перший етап цього періоду (20-ті роки XX ст.) відбувається формування доктринальних підходів до вивчення сутності права на звернення до суду за захистом та поширення спектру його дії на категорію справ окремого провадження, надаючи можливість особам звернутися до суду за захистом у безспірній ситуації для встановлення певного юридичного факту. Під час другого етапу (60-ті роки XX ст.) право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав вперше закріплюється на законодавчому рівні і визначається як суб'єктивне цивільне процесуальне право, з'являється нормативне положення про те, що відмова від права на звернення до суду є недійсною; 5) сучасний період, який розпочинається з набуттям Україною незалежності та зумовлюється законодавчими змінами, що значно вплинули на процес реалізації права на звернення до суду за захистом у періоди 1991-2014 років та з 2015 року по теперішній час.

У підрозділі 1.3. «Поняття та правова природа права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав» проаналізовано доктринальні підходи до визначення сутності права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, які розкрито через характеристику та співвідношення таких правових категорій, як «право на судовий захист», «право на пред'явлення позову» та «право на доступ до суду». Обґрунтована необхідність розмежування цих понять та встановлення їх правового зв'язку з правом на звернення до суду за захистом.

У підрозділі визначена взаємозалежність права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та права на судовий захист, встановлено взаємозв'язок цього права із правом на пред'явлення позову, а також доведена його відповідність праву на доступ до суду у площині інтенсифікації євроінтеграційних процесів приведення національних правил здійснення цивільного судочинства до європейських стандартів. У зв'язку з цим поняття права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав визначено у декількох значеннях: 1) як юридична гарантія забезпечення права на судовий захист та процесуальний інструмент його реалізації; 2) як суб'єктивне цивільне процесуальне право, що є значно ширшим поняттям ніж право на пред'явлення позову; 3) як правова категорія, що відповідає змісту праву на доступ до суду та потребує вдосконалення з урахуванням правових позицій ЄСПЛ.

Другий розділ «Право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав як суб'єктивне цивільне процесуальне право» складається з трьох підрозділів, у яких досліджуються суб'єкти, передумови та умови реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

У підрозділі 2.1. «Суб'єкти права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав» встановлено, що суб'єктами права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є особи, які визнаються носієм цього права та можуть бути

учасниками правовідносин щодо його реалізації. Визначені способи участі суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав у процесі реалізації цього права шляхом застосування прикладного (правозастосовного) рівня дослідження. Запропоновано диференціювати суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав на суб'єктів безпосередньої (таких, що є носіями цього права та реалізують його у процесі власними діями) та опосередкованої (таких, що є носіями цього права та реалізують його у процесі через представників або через органи та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб) реалізації.

Обґрунтована необхідність виокремлення суб'єктів реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав. Визначено суд як суб'єкта правовідносин щодо реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, оскільки при зверненні заінтересованої особи до суду суд стає основним суб'єктом, який відповідно до своїх владних повноважень виконує координаційні функції в механізмі його реалізації.

У *підрозділі 2.2. «Передумови права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав»* проаналізовано існуючі в науці цивільного процесуального права підходи до доцільності виділення передумов та умов права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав (як самостійних або тотожних понять) та навпаки, заперечення будь-якого юридичного значення передумов з необхідністю виділення лише умов виникнення права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав або умов, за яких таке право виключається.

З урахуванням правових позицій ЄСПЛ підтримано та додатково обґрунтовано точку зору більшості науковців щодо необхідності виділення передумов права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та умов його реалізації як самостійних понять. Вдосконалено класифікацію передумов права на звернення до суду за захистом з урахуванням особливостей здійснення цивільного судочинства за видами проваджень у суді першої інстанції.

З урахуванням рекомендацій та висновків Комітету Міністрів Ради Європи, Венеціанської комісії, Європейської комісії з ефективності правосуддя та правових позицій, викладених у рішеннях ЄСПЛ, обґрунтована необхідність включення юридичної заінтересованості до складу загальних передумов позитивного характеру права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору – до спеціальних передумов позитивного характеру зазначеного права, що узгоджується з національним законодавством та підтверджується судовою практикою.

У *підрозділі 2.3. «Умови реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав»* досліджуються

законодавчо встановлені вимоги (правила), дотримання яких є необхідним для постановлення ухвали про відкриття провадження, системна єдність яких визначає процесуальний порядок реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

Запропонована класифікація умов реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав за такими критеріями: 1) за характером поширення; 2) за способом участі у процесі реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав; 3) за характером впливу на процес реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

Встановлено, що у разі порушення правил підсудності при реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав для особи, яка їх порушила, жодних наслідків процесуально-правового характеру не настає. Вимога щодо дотримання правил підсудності розуміється законодавцем як невід'ємна ознака добросовісної поведінки суб'єкта звернення. Обґрунтована доцільність визначення в якості умови реалізації права на звернення до суду за захистом дотримання правил підсудності з урахуванням обов'язку суб'єкта звернення не порушувати встановлені законом правила підсудності та пильнувати за тим чи правильно встановить підсудність суд у разі допущення помилки, а також процесуально-правових наслідків, які можуть настати після розгляду справи судом першої інстанції у разі ігнорування та нехтування цим обов'язком.

Доведено, що до складу умов реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав слід включити: відсутність вимоги про відкликання заяви до відкриття провадження у справі; відсутність заяви про врегулювання спору або угоди про передачу спору на розгляд третейського суду, поданої до відкриття провадження у справі; відсутність заяви з тотожної вимоги, провадження щодо якої не відкрито.

Третій розділ «Процесуальний механізм реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню концептуальних підходів до визначення реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав як правового механізму та його складових, а також процесуально-правових наслідків реалізації зазначеного права.

У підрозділі 3.1. «Поняття механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав» проаналізовані загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «реалізація» та «правовий механізм» як окремо, так і у взаємозв'язку.

З урахуванням положень загальнотеоретичної юриспруденції щодо поняття правового механізму сформульоване поняття механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав.

З'ясовано, що в реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав заінтересована тільки та особа, якій належить суб'єктивне право – суб'єкт права на звернення до суду за захистом, а забезпечує процес реалізації цього права – суб'єкт правовідносин щодо реалізації права на звернення до суду за захистом та в деяких випадках суб'єкти реалізації права на звернення до суду за захистом. Визначено, що діяльність названих осіб і органів та нормативно-правові акти, що цю діяльність регулюють, у системному зв'язку утворюють складний і багатоаспектний динамічний механізм реалізації права на звернення до суду за захистом, який складається з системи взаємопов'язаних елементів.

У *підрозділі 3.2. «Складові механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав»* зазначено, що механізм реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є динамічною системою, що включає процесуальні форми, засоби і способи, спрямовані на забезпечення подальшого захисту цих прав.

Визначено поняття засобу реалізації права на звернення до суду першої інстанції за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав. З'ясовано, що реалізація права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав у межах правового механізму відбувається в паперовій та електронній формах.

Встановлено, що позитивною рисою реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в електронній формі є те, що закон звільняє суб'єкта звернення від обов'язку надсилати іншим учасникам справи або подавати до суду копії документів відповідно до кількості учасників, надає можливість скористатися формами процесуальних документів, створює зрозумілий алгоритм дій при поданні документів до суду в електронній формі, встановлюючи в кабінеті користувача підказки щодо дій, які мають бути здійснені (наприклад, зазначає необхідний перелік додатків). Доведено, що впровадження електронної форми здійснення судочинства (в тому числі й реалізації права на звернення до суду за захистом) відповідає всесвітньо визнаним міжнародним стандартам здійснення судочинства.

Запропоновано виокремити три способи реалізації права на звернення до суду за захистом: 1) особисто; 2) через представника (в тому числі й законного); 3) шляхом виконання своїх функцій органами та особами, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

У *підрозділі 3.3. «Процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав»* встановлено, що кінцевий результат здійснення реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав пов'язується з наявністю судового рішення у вигляді постановлення ухвали про відкриття провадження, залишення заяви без руху або її повернення та відмову у видачі судового наказу, які призводять до настання процесуально-правових наслідків.

Обґрунтовано, що право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є реалізованим лише за умови постановлення судом ухвали про відкриття провадження у справі. Зазначено, що у такому разі для суб'єкта звернення настають такі наслідки процесуально-правового характеру: виникнення цивільного судочинства з конкретної справи; формування основного кола учасників судового процесу та набуття ними процесуального статусу; виникнення процесуальних прав та обов'язків; заборона повторного звернення до суду з тотожною вимогою про захист; неможливість розгляду справи по суті за наявності між сторонами укладеної угоди про передачу спору на вирішення до третейського суду чи угоди про передачу спору на вирішення суду іншої держави, якщо право укласти таку угоду передбачене законом або міжнародним договором України.

Доведено, що право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав не вважається реалізованим у випадках постановлення судом ухвали про залишення заяви без руху, повернення заяви та відмову у видачі судового наказу з підстав, передбачених п. п. 1, 2, 8, 9 ч. 1 ст. 165 ЦПК України. Відповідно до цього визначені наступні процесуально-правові наслідки: можливість повторного звернення до суду з такою самою заявою після усунення її недоліків та дотримання строку на їх усунення; можливість повторного звернення до суду з такою самою заявою після усунення причин, що спричинили її повернення; набуття права на апеляційне оскарження; застосування заходів процесуального примусу у вигляді штрафу.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено узагальнені основні результати дисертаційного дослідження, сформульовано найбільш вагомі положення та пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у частині регулювання відносин щодо реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, зокрема:

1. При періодизації етапів розвитку права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в Україні необхідно виділити сучасний період (з 1991 року по теперішній час), який характеризується переходом до концептуально нових засад здійснення правосуддя з обранням європейського вектору розвитку та поділяється на такі етапи: а) 1991 – 2014 роки – новелізація цивільного процесуального законодавства шляхом поширення права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав на наказне провадження; б) з 2015 року по теперішній час – характеризується вдосконаленням чинного законодавства в частині реалізації суб'єктивного права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав з урахуванням європейських стандартів здійснення правосуддя шляхом внесення змін до Конституції України та оновлення Цивільного процесуального кодексу України.

2. Право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав набуває самостійного значення під впливом

глобалізаційних процесів у сфері права, фундаменталізації прав людини на міжнародному та національному рівнях, а також впровадження міжнародних стандартів здійснення судочинства у зв'язку з чим зазначене право не можна ототожнювати з правом на пред'явлення позову. Відмінності між правом на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та правом на пред'явлення позову полягають у такому: право на звернення до суду за захистом існує та може бути реалізоване не тільки в межах позовного провадження, а й в окремому та наказному провадженнях, тоді коли право на пред'явлення позову зумовлюється виключно позовним провадженням; право на пред'явлення позову існує та реалізується тільки в межах суду першої інстанції, в той час як право на звернення до суду за захистом не вичерпується зверненням до суду першої інстанції, оскільки поширюється на кожну ланку інстанційної судової системи України; реалізація права на пред'явлення позову здійснюється тільки шляхом подання позовної заяви, тоді як право на звернення до суду реалізується шляхом подання як позовної заяви (позовне провадження), так і заяви (наказне, окреме провадження), скарги (апеляційний перегляд та касаційне оскарження) та заяви про перегляд судового рішення чи ухвали; право на звернення до суду за захистом має комплексний характер і включає декілька правомочностей, в тому числі право на пред'явлення позову.

3. Суб'єктами права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є ті особи, які безпосередньо є носіями зазначеного права та здатні на його реалізацію – фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства) та юридичні особи (України та іноземних держав). При цьому коло таких осіб залежно від способу участі в процесі реалізації права на звернення до суду поділяється на суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав безпосередньої та опосередкованої реалізації. Суб'єкти права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав безпосередньої реалізації у разі її здійснення завжди виступатимуть й суб'єктами реалізації цього права одночасно.

4. Суб'єктами реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є ті особи, які не є учасниками правового конфлікту і мають суто процесуально-правову заінтересованість у справі – представники і органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Такий суб'єкт не є безпосереднім носієм суб'єктивного процесуального права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, але поряд з його дійсним власником бере участь у механізмі його реалізації, діє від свого імені (за виключенням представників), але на захист та в інтересах суб'єктів, чийі права порушені, невизнані чи оспорені (дійсно чи передбачувано) та які потребують судового захисту. При цьому суд є суб'єктом правовідносин щодо реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, оскільки при зверненні заінтересованої особи до суду, суд стає основним суб'єктом, який відповідно до своїх владних повноважень виконує координаційні функції в механізмі його реалізації.

5. Вплив євроінтеграційних процесів у сфері правосуддя на цивільне судочинство України в частині реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав знайшов відображення у розширенні переліку передумов цього права, зокрема шляхом віднесення до такого переліку вимоги щодо дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору (передумова права на звернення до суду за захистом у позовному провадженні). В цьому аспекті на рівні національного законодавства прослідковується певна динаміка у розумінні та сприйнятті досудового порядку врегулювання спору, в тому числі, якщо законом він визначений як обов'язковий, максимально наближеного до того, що тлумачиться практикою ЄСПЛ.

6. Система умов реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав визначається із застосуванням таких критеріїв, як характер поширення, спосіб участі у процесі реалізації права на звернення до суду за захистом, характер впливу на процес реалізації цього права та включає: 1) загальні – а) основні умови сприяючого та присічного характеру; б) додаткові умови сприяючого характеру; 2) спеціальні умови сприяючого та присічного характеру.

7. Складовими механізму реалізації права на звернення до суду за захистом виступають засоби, форми та способи реалізації порушеного, невизнаного або оспорюваного права. Під засобом реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав слід розуміти звернення до суду за захистом (як процесуальну дію) з вимогою, яка в свою чергу об'єктивізується в заяві про видачу судового наказу, позовній заяві чи в заяві про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів. Процесуальна форма реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав являє собою здійснення процесуальних дій, що виконуються тим чи іншим уповноваженим суб'єктом у відповідній формі (паперовій або електронній), із обов'язковим дотриманням правил та порядку, визначених законом. Спосіб реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав – це передбачені законом юридичні прийоми, за допомогою яких особа, право якої порушене, невизнане або оспорюване, має змогу ініціювати розгляд справи з метою припинення будь-яких протиправних посягань на власне право, здійснити його відновлення і таким чином реалізувати надане їй суб'єктивне право на звернення до суду за захистом.

8. Підставою настання процесуально-правових наслідків реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав є процесуальні акти, які суд постановляє за результатами вирішення питання про відкриття провадження у справі (ухвали про відкриття провадження, залишення заяви без руху, повернення заяви та відмову у видачі судового наказу з підстав, передбачених п. п. 1, 2, 8, 9 ч. 1 ст. 165 ЦПК України), а також процесуальні дії учасника справи, що визнані судом зловживанням процесуальним правом на звернення до суду за захистом (подання декількох

тотожних заяв, звернених до однієї і тієї ж особи (осіб) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох заяв з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями).

9. За результатами дії механізму реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав процесуально-правові наслідки поділяються на: 1) такі, що спричинені реалізованим правом на звернення до суду за захистом (настають з постановленням ухвали про відкриття провадження); 2) такі, що спричинені не реалізованим правом на звернення до суду за захистом (настають з постановленням ухвали про залишення заяви без руху, повернення заяви та відмову у видачі судового наказу з підстав, передбачених п. п. 1, 2, 8, 9 ч. 1 ст. 165 ЦПК України).

10.3 метою вдосконалення процедури реалізації права особи на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав запропоновано внесення змін і доповнень до ст. 22 Конституції України, Закону України «Про прокуратуру», ЦПК України. Зокрема, запропоновано виключити частину п'яту ст. 4 ЦПК України із зазначеної статті, а її положення закріпити в інших статтях Кодексу; доповнити ст. 47 ЦПК України частиною четвертою такого змісту: «4. У разі державної реєстрації як підприємця фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває цивільної процесуальної дієздатності з моменту реєстрації її як підприємця. Цивільної процесуальної дієздатності набуває також неповнолітня особа, якій у порядку, встановленому Цивільним кодексом України, надано повну цивільну дієздатність»; доповнити ст. 186 ЦПК України частиною шостою такого змісту: «6. Відмова у відкритті провадження у справі з підстав, передбачених частиною першою цієї статті, унеможливує повторне звернення з такою самою заявою».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Полюк Ю.І. Правова природа права на звернення до суду в цивільному судочинстві України. *Правова держава*. 2017. №26. С. 99-103.
2. Полюк Ю.І. Судова форма захисту цивільних прав як підґрунтя для виникнення права на звернення до суду. *Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики»*. 2017. № 25. С. 29-32.
3. Полюк Ю.І. Історично-правовий аспект становлення та розвитку права на звернення до суду через призму римського приватного права. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2017. № 8 (48). С. 375-379.
4. Poliuik Yuliia. Subjects of the right to appeal to the court for protection of violated, unrecognised or disputed rights: generaltheoretical and law enforcement approach. *Legea și viața*. 2017. №11/2. С. 122-126.
5. Полюк Ю.І. Деякі зміни цивільного процесуального законодавства щодо реалізації права на звернення до суду за захистом: порівняльно-правовий аспект. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 2. С. 98-108.

6. Полюк Ю.І. Щодо питання про передумови права на звернення до суду за захистом. *Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики»*. 2018. № 29. С. 29-33.

7. Кириллова Ю.І. Реалізація права на захист у цивільному судочинстві України. *Правове життя сучасної України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова* (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.): у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2014. С. 411-414.

8. Кириллова Ю.І. Право на звернення до суду – основа демократичного суспільства. *Сучасна цивілістика: матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* (м. Одеса, 28 березня 2014 р.) / відп. за вип. д-р юрид. наук, проф. Є.О. Харитонов. Одеса: Юридична література, 2014. С. 248-250.

9. Кириллова Ю.І. Позов як засіб звернення до суду в цивільному процесі. *Актуальні проблеми цивілістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.). Одеса: Фенікс, 2014. С. 180-182.

10. Полюк Ю.І. Загальне розуміння та співвідношення «права на судовий захист», «права на звернення до суду за захистом» та «доступність правосуддя». *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю.С. Червоного* (м. Одеса, 9 грудня 2016 р.) / за загальною редакцією д.ю.н., професора Н.Ю. Голубевої. Одеса: Фенікс, 2016. С.125-128.

11. Полюк Ю.І. Реалізація права на звернення до суду учасниками сімейних відносин з метою захисту сімейних прав та інтересів. *Особливості розгляду сімейних спорів: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 17 жовтня 2016 р.) / уклад.: Т.А. Стоянова, І.А. Яніцька; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Юридична література, 2016. С. 95-98.

12. Полюк Ю.І. Особливості реалізації права на звернення до суду на прикладі розірвання шлюбу у судовому порядку. *Інформаційні технології у судочинстві: матер. всеукр. наук.-практич. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу* (м. Одеса, 18 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н.Ю. Одеса: Фенікс, 2017. С. 105-108.

13. Полюк Ю.І. Юридична заінтересованість як передумова виникнення права на звернення до суду. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С.689-692.

14. Полюк Ю.І. Деякі питання щодо визначення суб'єктів права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав. *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні: матер. Всеукр. наук.-практич. конф. до 90-річчя від дня народження Ю.С. Червоного* (м. Одеса, 6 листоп. 2017 р.) / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса: Фенікс, 2017. С. 116-119.

15. Полюк Ю.І. Дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору – обов'язкова умова при реалізації права на звернення до суду. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С.624-627.

16. Полюк Ю.І. Право на звернення до суду: зловживання та протидія. *Новели Цивільного процесуального кодексу України*: [Електронне видання] матер. кругл. столу (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Н.Ю.Голубєвої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Фенікс, 2018. С. 98-102.

17. Полюк Ю.І. Вплив позовної давності на реалізацію права на звернення до суду за захистом. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, І.І. Братінов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 506-509.

АНОТАЦІЯ

Полюк Ю.І. Право на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав за цивільним процесуальним законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2019.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних питань реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України та євроінтеграційних процесів.

У дисертації надано оцінку стану дослідження та наявних у науці цивільного процесуального права тенденцій щодо формування вчення про право на звернення до суду за захистом в цивільному процесі. Вдосконалено понятійно-категоріальний апарат щодо права на звернення до суду за захистом. Встановлено коло суб'єктів права на звернення до суду за захистом та класифіковано їх залежно від способу участі в процесі реалізації цього права. Вдосконалено підходи до визначення передумов права на звернення до суду за захистом і умов його реалізації та здійснено їх адаптацію до існуючих європейських стандартів судочинства. Розглянуто процес реалізації права на звернення до суду за захистом в якості правового механізму та визначено процесуально-правові наслідки здійснення механізму реалізації права на звернення до суду за захистом.

Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення цивільного процесуального законодавства України щодо реалізації права на звернення до суду за захистом з метою забезпечення права на судовий захист.

Ключові слова: судовий захист, судова форма захисту, звернення до суду, право на звернення до суду, суб'єкти права на звернення до суду, реалізація права на звернення до суду за захистом, процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до суду за захистом.

АННОТАЦИЯ

Полюк Ю.И. Право на обращение в суд за защитой нарушенных, непризнанных или оспариваемых прав по гражданскому процессуальному законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2019.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского процессуального права специальным комплексным исследованием теоретических и практических вопросов реализации права на обращения в суд за защитой нарушенных, непризнанных или оспариваемых прав в условиях обновленного гражданского процессуального законодательства Украины и евроинтеграционных процессов.

В диссертации рассмотрено развитие доктринальных взглядов и законодательного регулирования права на обращение в суд за защитой, выделены основные этапы становления и развития права на обращение в суд за защитой в Украине, охарактеризованы их особенности. Проанализированы доктринальные подходы к определению сущности права на обращение в суд за защитой, которая раскрыта через характеристику и соотношение данного права с такими правовыми категориями, как «право на судебную защиту», «право на предъявление иска» и «право на доступ к суду». Рассмотрено содержание права на обращение в суд за защитой как комплексного понятия, спектр действия которого распространяется как на все виды производств в суде первой инстанции, так и всю инстанционную судебную структуру.

Определен круг субъектов права на обращение в суд за защитой и осуществлена их классификация в зависимости от способа участия в процессе реализации этого права. Усовершенствованы подходы к определению предпосылок права на обращение в суд за защитой, уточнено их содержание с учетом практики ЕСПЧ. Раскрыто содержание основных законодательно установленных требований (условий), соблюдение которых необходимо для возникновения судебного процесса, и осуществлена их адаптация к существующим европейским стандартам судопроизводства. Проанализированы требования, установленные ЦПК Украины, при реализации права на обращение в суд за защитой в электронной форме. Рассмотрен процесс реализации права на обращение в суд за защитой в качестве правового механизма, выделены его составляющие, раскрыто их содержание и процессуальное значение. Установлены процессуально-

правовые последствия реализации права на обращение в суд за защитой, раскрыта их сущность и значение.

Сформулированы научно обоснованные предложения по совершенствованию гражданского процессуального законодательства Украины в сфере реализации права на обращение в суд за защитой с целью обеспечения права на судебную защиту.

Ключевые слова: судебная защита, судебная форма защиты, обращения в суд, право на обращение в суд, субъекты права на обращение в суд, реализация права на обращение в суд за защитой, процессуально-правовые последствия реализации права на обращение в суд за защитой.

SUMMARY

Poluk Y.I. The right to apply to the court for the protection of violated, unrecognized or disputed rights under civil procedural law of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2019.

The dissertation is the first comprehensive study of theoretical and practical issues of the right to apply to the court for the protection of violated, unrecognized or challenged rights under the terms of the updated civil procedural legislation of Ukraine and European integration processes in the science of the domestic civil procedural law.

The dissertation provides an assessment of the state of research and trends in civil procedural law available in the science of the formation of the doctrine of the right to apply to the court for protection in the civil process. There has been improved the conceptual-categorical apparatus concerning the right to appeal to the court for protection. Moreover, there has also been established and classified the circle of subjects of the right to appeal to the court according to the method of participation in the process of realization of this right. The approaches to determining the preconditions for the right to apply to the court for protection and the conditions for its implementation have been improved and their adaptation to the existing European standards of legal proceedings has been made. Furthermore, there has been considered the process of realization of the right to appeal to the court for protection as a legal mechanism and the procedural and legal consequences of implementation of the mechanism of realization of the right to apply to the court for protection has been defined.

Finally, there have been elaborated the scientifically conceptualized proposals on improving the civil procedural legislation of Ukraine regarding the right to apply to the court for protection with the aim to ensure the right to judicial protection.

Key words: judicial protection, judicial form of protection, appeal to court, right to apply to court, subjects of the right to apply to court, the exercise of the right to apply to the court for protection, procedural and legal implications of the exercise of the right to apply to the court for protection.

Підписано до друку 25.04.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1905-1а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.